

Дослідження за актуальними проблемами інженерно-технічного забезпечення АПК

УДК 631.145:635.07 (083.74)

Тавлуй І., канд. техн. наук, викладач кафедри стандартизації і сертифікації с.-г. продукції Національного університету біоресурсів і природокористування України

Роль системи управління якістю у підвищенні конкурентоспроможності аграрних підприємств

У статті розглянуто поняття «якість сільськогосподарської продукції» та визначено умови застосування міжнародних стандартів ISO серії 9000 для підвищення конкурентоспроможності українських аграрних підприємств на внутрішніх і зовнішніх ринках, висвітлено основні аспекти системи управління якістю: впровадження та сертифікацію, а також встановлено, які внутрішні, зовнішні та сигналізуючі переваги СУЯ відображаються на показниках операційної діяльності аграрної компанії.

Ключові слова: якість, система, управління, аграрне підприємство, конкурентоспроможність.

Вступ. Загальновизнаним є факт, що сільське господарство України має один з найбільших потенціалів розвитку у світовому масштабі. Однак існує чимало аспектів, яким раніше не приділялося належної уваги: система землекористування, що визначає основи сталого землеробства, розвиток біопаливної промисловості, забезпечення харчової безпеки тощо. Нагальним є також питання якості сільськогосподарської продукції, її відповідності міжнародним стандартам, що є визначальним для розвитку аграрних компаній, можливості їх виходу на зовнішні продовольчі ринки збуту. Відтак, конкурентоспроможність продукції є відображенням конкурентоспроможності компанії, що її виготовляє, як співставлення частини і цілого, і є актуальним завданням для наукового дослідження з пошуку сучасних інструментів та механізмів, застосування яких створило б передумови для розвитку аграрних підприємств.

Мета дослідження – визначити шляхи підвищення конкурентоспроможності українських аграрних компаній.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аналіз сучасного стану сільськогосподарських підприємств показав, що аграрна сфера України потребує докорінних змін та висуває на перший план проблему конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішніх та зовнішніх ринках. Відтак, конкурентоспроможність визначається як здатність підприємства створювати, виробляти і продавати товари та послуги, цінові й нецінові якості яких привабливіші, ніж їх має аналогічна продукція конкурентів. Отже, основним фактором конкурентоспроможності компанії є якість її продукції. Разом з тим, на сьогодні існує велика кількість трактувань і визначень поняття «якість продукції».

Дослідження Американської асоціації якості, проведені у 2013 році, ґрунтуються на 1991 відповіді на опитування компаній із 22 країн світу. Наведемо найбільш поширені визначення якості, надані респондентами [1]. Отож, якість продукції – це:

- виробництво продукції (надання послуг), що відповідають або перевищують очікування споживачів;
- додавання споживчої цінності;
- безперервне вимірювання поліпшення процесів для споживачів;
- виконання правильних дій в потрібний час перевіреним способом відповідним персоналом;
- забезпечення такого товарообігу, коли покупці повертаються, а продукція – ні;
- надання кращої пропозиції для споживачів шляхом поліпшення повсякденної діяльності та процесів товаровиробництва;
- окрім забезпечення того, що хоче споживач, передбачати те, що він захоче, коли дізнається про всі можливості;
- забезпечення споживчої цінності продукції, що її пропонує компанія, за рахунок надання кращих у своєму сегменті продуктів, сервісу та підтримки;
- задоволення та перевищення очікувань споживачів, працівників та інших зацікавлених сторін у суспільстві.

У світовій практиці для підвищення рівня якості продукції зазвичай використовують міжнародні стандарти ISO серії 9000 [2-4], що висувають вимоги до систем управління якістю (СУЯ) підприємств і є загальними для будь-яких підприємств, незалежно від їх розміру, сфери діяльності тощо (рис. 1).

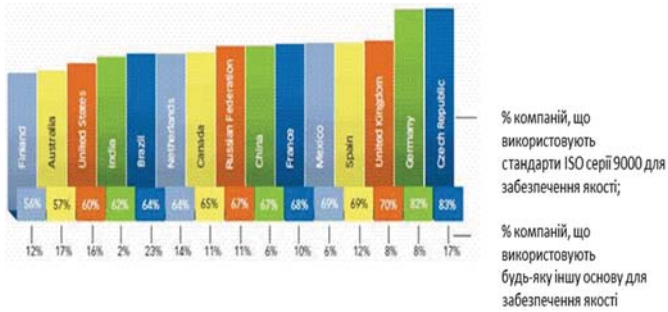

Рис. 1 – Використання стандартів ISO як основи якості

Система управління якістю, представлена в міжнародних стандартах ISO серії 9000, ґрунтується на восьми принципах: ролі лідера, залученні працівників, орієнтації на споживача, процесному підході, системному підході, взаємовигідних стосунках із постачальниками, прийнятті рішень на підставі фактів, постійному поліпшенні та містить механізми, що сприяють підвищенню ефективності системи управління в цілому, зокрема: визначення загальної мети та її декомпозиція на завдання всіх підрозділів компанії; застосування циклу PDCA (плануй – дій – перевіряй – поліпшуй) до кожного процесу; аналіз невідповідностей та розроблення коригувальних і запобіжних заходів; системне запровадження процедури внутрішніх аудитів тощо.

На рис. 2 представлено два ключових аспекти СУЯ – впровадження і сертифікацію, та показано їх вплив на конкурентоспроможність підприємства.

За рахунок розроблення та впровадження СУЯ підприємство отримує внутрішні і зовнішні переваги. Так, підвищення операційної ефективності досягається за рахунок регламентації бізнес-процесів компанії, в результаті чого забезпечується прозорість виконання процедур та прийняття рішень на всіх управлінських

Рис. 2 – Залежність конкурентоспроможності підприємства від системи управління якістю

рівнях, усувається дублювання функції виконавцями, визначається оптимальний шлях для досягнення цілей процесів. Важливу роль у підвищенні операційної ефективності відіграють запроваджені механізми планування, контролю і поліпшення діяльності, що дають змогу ефективно використовувати наявні ресурси та запозичувати додаткові, у разі необхідності. Чіткість і прозорість регламентованих бізнес-процесів, а також визначена роль і місце працівників у їх функціонуванні, контроль за дотриманням тощо забезпечують підвищення продуктивності праці на підприємстві.

Збільшення кількості споживачів стає можливим через підвищення рівня їх задоволеності: компанія системно відстежує потреби й очікування своїх споживачів, визначає бізнес-процеси, що створюють найбільшу цінність для споживачів та управляють цими процесами для отримання запланованого результату. З іншого боку, оптимізація внутрішніх процесів компанії відкриває резерв для зниження ціни на продукцію. Відтак, підвищення якості продукції, з одного боку, та зниження ціни реалізації створюють передумови для збільшення частки ринку та надають можливості для виходу на нові ринки.

Важливою перевагою стандартів ISO серії 9000 є можливість підтвердження відповідності вимогам стандарту третьою незалежною стороною через процедуру сертифікації. Проводити сертифікацію можуть як державні, так і недержавні вітчизняні та міжнародні сертифікаційні органи, акредитовані у встановленому порядку. Такий підхід підвищує довіру споживачів та інших зацікавлених сторін до компанії та її продукції, оскільки запровадження СУЯ створює передумови для забезпечення виготовлення продукції стабільної якості, що відповідає потребам та очікуванням споживачів. Разом з тим, слід зауважити, що сертифікат відповідності має обмежений термін дії – три роки, з проведенням щорічних наглядових аудитів. По завершенні вказаного строку компанія має право пройти процедуру ресертифікації і таким чином поновити чинність сертифікату відповідності ISO 9001.

Басак Мандес у своїй дисертаційній роботі на тему «Фінансові наслідки сертифікації ISO 9000: мета-аналіз» для отримання надійних та достовірних висновків проаналізував результати 42-х емпіричних досліджень, що підтверджують вплив СУЯ за ISO 9000 на результати діяльності компаній, із застосуванням методики мета-аналізу, що являє собою «кількісне накопичення та аналіз ефекту й іншої статистики у дослідженнях» [5]. Було доведено, що сертифіковані за ISO 9001 організації в цілому отримали економічний ефект від збільшення обсягів реалізації продукції. Разом з тим, встановлено: вирішальний фактор в отриманні бажаного результату від запровадження СУЯ полягає у внут-

рішній мотивації компанії, що може проявлятися як стримуючий фактор.

Висновки. Нагальна проблема для українських аграрних компаній – недосконалість систем управління, наслідком чого є недостатня операційна ефективність діяльності підприємств та низька продуктивність праці. Разом з тим, глобалізація ринків призвела до посилення ролі стандартизації у стосунках між країнами, необхідності усунення технічних бар'єрів у торгівлі та запровадженні кращих практик у діяльність підприємств. Єдині підходи до якості управління, визначені міжнародними стандартами ISO серії 9000, роблять стосунки між партнерами різних країн більш прозорими, а для самого підприємства система управління якістю слугує інструментом для досягнення результату у конкурентному середовищі на внутрішніх та зовнішніх ринках.

Список літератури

1. Аманда Хенкель Исследование глобального состояния качества ASQ, Всемирная конференция качества и улучшений.– Индианаполис, 7 мая 2013 г., [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.klubok.net/article2700.html>
2. Система управління якістю. Основні положення та словник (ISO 9000:2005, IDT): ДСТУ ISO 9000:2007. – [Чинний від 2008-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2008. – 29 с.
3. Система управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2008, IDT): ДСТУ ISO 9001:2009. – [Чинний від 01.09.2009]. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 26 с.

4. Управління задля досягнення сталого успіху організації. Підхід на основі управління якістю (ISO 9004:2009, IDT): ДСТУ ISO 9004:2012. – [Чинний від 2013-05-01]. – К.: Мінекономрозвитку України, 2013. – 39 с.

5. Басак Мандерс ISO 9001 выгодно? – Анализ 42 исследований [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.klubok.net/reviews303.html>.

Аннотация. В статье рассмотрено понятие "качество сельскохозяйственной продукции" и определены условия применения международных стандартов ISO серии 9000 для повышения конкурентоспособности украинских аграрных предприятий на внутренних и внешних рынках, освещены основные аспекты системы управления качеством: внедрение и сертификацию, а также установлено, какие внутренние, внешние и сигнализирующие преимущества СУЯ отображаются на показателях операционной деятельности аграрной компании.

Summary. The concept of "quality of agricultural products" is considered and 9000 series ISO international standards application conditions to enhance the competitiveness of Ukrainian agricultural enterprises in domestic and foreign markets. The main aspects of the quality management system: implementation and certification are presented, and it is determined which internal, external and signal advantages of СУЯ affect the agricultural companies operating performance indices.

Стаття надійшла до редакції 20 березня 2014 р.